

УДК 343.234.5

Е. Е. Міщенко,
прокурор Київської місцевої
прокуратури № 7 м. Києва, здобувач
кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

РОЗУМІННЯ ЩИРОГО КАЯТТЯ У РІШЕННЯХ ВЕРХОВНОГО СУДУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

У статті розглянуті правові позиції Верховного Суду щодо розуміння щирого каяття та чинників, які свідчать про його наявність. Встановлено, що Верховний Суд часто вдається до неоднозначного тлумачення змісту та форм прояву щирого каяття та використання оціночних категорій при його аналізі. Доведено, що такі форми вияву щирого каяття як визнання особою своєї провини, надання правдивих показань, жаль про вчинене та бажання виправлення ситуації, що склалася завжди вимагаються судом для його встановлення. Запропоновано та обґрунтовано доцільність визначення щирого каяття через визнання особою своєї провини (а не вини) у вчиненому.

***Ключові слова:** щире каяття, визнання провини у вчиненому, визнання вини, щирий осуд, оціночні поняття, звільнення від кримінальної відповідальності, обставини, що пом'якшують покарання.*

Постановка проблеми. Останнім часом спостерігається значне посилення ролі правозастосовної практики Верховного Суду для тлумачення і застосування правових норм, в тому числі і норм закону про кримінальну відповідальність. Законодавець закріпив обов'язковість висновків Верховного Суду щодо застосування норм права для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму (ч. 5 ст. 13 Закону України «Про судоустрій та статус суддів»), та спеціально підкреслив необхідність їх врахування судами при застосуванні таких норм (ч. 6 ст. 13 вищевказаного закону, ч. 6 ст. 368 КПК України). Протягом останніх років Верховний Суд надав тлумачення значній кількості норм права, особливо тих, які не характеризувались належною законодавчою чіткістю та щодо яких існували розбіжності у практиці їх застосування.

У контексті нашого більш широкого дослідження міжінституціонального характеру дійового каяття в системі кримінального права України, судового тлумачення щирого каяття, як однієї з його складових, є особливо цікавим. Зумовлено це, в першу чергу, тривалою дискусією в науці кримінального права про зміст такої оціночної категорії як «каяття» та про складність практичного встановлення його «щирості» при оцінці посткримінальної поведінки особи. Ключовою проблемою є відсутність методики емпіричного встановлення невдаваності та глибини розкаяння обвинуваченого. З огляду на це як у науці, так і в судовій практиці України сформувалася доволі неоднозначна та непослідовна практика застосування як ст. 45 КК України, так й інших норм, які вимагають встановлення ознак щирого каяття як підстави їх застосування (ч. 1 ст. 47, п. 1 ч. 1 ст. 66, ч. 1 ст. 105 КК України).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щирого каяття розглядалися у роботах О. О. Житного, М. Є. Григор'євої, А. О. Булейка, В. В. Навроцької, В. В. Яроша, А. В. Боровика, О. М. Болюх, А. А. Саргсян, С. М. Шатиловича, О. В. Бриллантава, К. В. Авсеницької та інших дослідників. Утім, роботи вищевказаних авторів або носять суто теоретичний характер і не піддають дослідженню судову практику тлумачення кримінально-правових норм, або ж аналізують рішення судів першої декади двадцятого сторіччя. Існуючі ж правові позиції Верховного Суду, висловлені стосовно застосування кримінально-правових норм про щире каяття, залишаються без належного системного висвітлення та наукового осмислення.

Метою статті є теоретичний аналіз висловлених Верховним Судом позицій щодо розуміння щирого каяття та чинників, які свідчать про його наявність.

Виклад основного матеріалу. О. О. Житний вказує, що щире каяття виявляється через усвідомлення особою своєї провини, відвертий, правдивий та щиросердий жаль про вчинене і засудженням власної суспільно небезпечної поведінки. Усвідомлюючи морально-психічний характер щирого каяття та значний ризик помилки у оцінці його наявності правозастосувачем,

О. О. Житний критично ставиться до використання законодавцем саме такої «умови» звільнення від кримінальної відповідальності за ст. 45 КК України та висловлює позицію про її негативний вплив на правильне здійснення такого виду звільнення¹.

М. Є. Григор'єва під щирим каяттям розуміє «особливе відчуття жалю, каяття совісті, визнання вини, яке зовні виявляється в прилюдному визнанні перед оточуючими своєї провини і готовності понести покарання»². Говорячи про доведення наявності щирого каяття, авторка вказує, що його доказами можуть бути *повне* визнання особою своєї провини, засудження своєї протиправної поведінки та жаль про скоєне³.

Протягом трьох останніх років Верховний Суд неодноразово переглядав рішення судів нижчестоящих інстанцій на предмет правильності тлумачення та застосування ними положень матеріального права щодо щирого каяття. В результаті Верховним Судом було висловлено низку позицій щодо розуміння щирого каяття та чинників, які свідчать про його наявність.

Так, у постанові від 30 жовтня 2018 року у справі № 559/1037/16-к вказано, що «...щире каяття повинно ґрунтуватися на належній критичній оцінці особою своєї протиправної поведінки, її осуді, *бажанні* виправити ситуацію, яка склалась, та *нести кримінальну відповідальність* за вчинене, а також зазначена обставина має знайти своє відображення в матеріалах кримінального провадження»⁴. Аналогічна позиція висловлена і у інших постановках Верховного Суду⁵. І хоча у наведеному прикладі при розгляді конкретного провадження суд у подальшому встановив відсутність щирого каяття, виходячи із

---

¹ Житний О. О. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Національна академія внутрішніх справ. Харків, 2003. С. 182–183.

² Григор'єва М. Є. Звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з її дійовим каяттям: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2007. С. 182.

³ Там же. С. 152.

⁴ Постанова Верховного Суду від 30 жовтня 2018 року у справі № 559/1037/16-к (провадження № 51-3612км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77654034> (дата звернення: 01.11.2020).

⁵ Постанова Верховного Суду від 10 лютого 2020 року у справі № 643/13256/17 (провадження № 51-2221км19). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87640666> (дата звернення: 01.11.2020).

інших чинників, але сама вказівка на те, що щире каяття має своїм підґрунтям бажання особи понести відповідальність, викликає сумніви стосовно реалістичності такого підходу.

Справа у тім, що своєю природою кримінальна відповідальність пов'язана із понесенням особою негативних наслідків вчиненого нею діяння. Бажання ж визначається як прагнення, потяг до здійснення чого-небудь⁶. Тобто воно характеризується мобілізацією волі особи на досягнення бажаного результату. Навряд чи можна очікувати від будь-якої розумної особи, навіть тієї, що вчинила кримінальне правопорушення, щирого прагнення зазнати державного осуду та інших правообмежень, пов'язаних із скоєним. Сама природа заохочувальних норм, до яких, поза усяких сумнівів, належать і приписи щодо щирого каяття, свідчить про їх спрямованість на стимулювання певної поведінки особи і винагороду за неї шляхом зменшення, якщо не усунення, того обсягу правообмежень, ризику бути підданим яким стає така особа. З огляду на це, видається, що вказане роз'яснення Верховного Суду встановлює надмірне очікування, завищений стандарт відносно щирого каяття правопорушників.

Іншим важливим моментом розглядуваної постанови є визначення основної *форми* щирого каяття. Нею є сукупність *двох* складових, а саме: а) *повне* визнання правопорушником своєї вини та б) правдива розповідь про *всі відомі* йому обставини вчиненого кримінального правопорушення. Верховний Суд також зазначив, що «(я)кщо особа приховує *суттєві* обставини вчиненого злочину, що *значно* ускладнює його розкриття, визнає свою вину лише *частково* для того, щоб уникнути справедливого покарання, її каяття не можна визнати щирим, справжнім»⁷. Видається, що за такого підходу вища судова інстанція замість вирішення проблеми лише ускладнила її розв'я-

---

⁶ Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. С. 55.

⁷ Постанова Верховного Суду від 30 жовтня 2018 року у справі № 559/1037/16-к (провадження № 51-3612км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77654034> (дата звернення: 01.11.2020).

зання, ввівши нові оціночні поняття у розуміння змісту і встановлення наявності щирого каяття.

По-перше, вказаною правовою позицією Верховний Суд не вирішив спір про те, що саме слід розуміти під *повним* визнанням своєї вини. Чи буде вважатися повним таке визнання, за якого особа не заперечує свою винуватість у інкримінованому їй діянні, але не погоджується із його кваліфікацією зі сторони обвинувачення? Такі ситуації цілком можливі, зокрема, у випадках, коли правопорушник визнає факт вчинення ним основного (простого) складу кримінального правопорушення, але не погоджується із поставленим йому у провину кваліфікуючих ознак. Ще більш складною є ситуація, коли такі кваліфікуючі ознаки стосуються суб'єктивної сторони вчиненого. Наприклад, обвинувачений визнає факт вчинення ним умисного вбивства (ч. 1 ст. 115 КК України), але не погоджується із кваліфікацією такого вбивства за частиною другою вказаної статті як вбивства жінки, яка завідомо для винного перебувала в стані вагітності (п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України), або ж як вбивства із хуліганських мотивів (п. 7 ч. 2 ст. 115 КК України). У всіх цих і подібних їм випадках постає питання: чи достатньо лише факту невизнання наявності кваліфікуючих обставин для того, щоб одразу ж відкинути можливість щирого каяття?

Можливо змодельовати й інші схожі ситуації, зокрема визнання особою вини у вчиненні необережного вбивства (ст. 119 КК України) тоді як йому інкримінується умисне (ст. 115 КК України). Такі ситуації є цілком імовірними, особливо зважаючи на психологічну природу розкаяння: якщо особа в дійсності відчуває жаль за вчинене нею діяння, *психологічно* вона намагається дистанціюватись від його наслідків. З часом таке відчуття трансформується у внутрішнє психологічне заперечення того, що вона бажала настання цих наслідків. Особа, яка розкаюється, усвідомлює, що саме вона вчинила діяння і причинний зв'язок із заподіяними наслідками, але цілком може вірити у те, що вона не бажала заподіяння таких наслідків.

Крім того, вказівка на *повне* визнання своєї вини у вчиненому може вносити певне непорозуміння у порядок оцінки щирого каяття при вчиненні особою сукупності кримінальних правопорушень. Чи вимагається, наприклад, для врахування щирого каяття у одному із вчинених правопорушень визнання своєю вини у всій сукупності вчиненого? На нашу думку, відповідь має бути негативною. Детальний аналіз норм КК України (ст. 45, ч. 1 ст. 47, п. 1 ч. 1 ст. 66, ч. 1 ст. 105 КК України) дозволяє дійти висновку про те, що врахування щирого каяття у чинному законі пов'язано із кримінально-правовою оцінкою окремого кримінального правопорушення, а не їх сукупності. Так, при призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень, суд спочатку визначає покарання за кожне із правопорушень, що її становлять, і лише потім визначає остаточне покарання за їх сукупністю. Тому й щире каяття, як пом'якшуюча обставина, враховується саме на першому етапі – призначенні покарання за окреме кримінальне правопорушення, оскільки така обставина стосується лише одного чи кожного з них окремо. Дивним було б ставити питання про можливість встановлення щирого каяття при оцінці одного із вчинених особою кримінальних правопорушень в залежність від визнання нею своєї вини й у іншому.

Здається, що і сам Верховний Суд, врешті-решт, визнає всю неоднозначність та поліваріантність тлумачення критерію повного визнання вини. Так, у постанові від 5 серпня 2020 р. у справі № 334/5670/18 Третя судова палата Касаційного кримінального суду вказала, що незгода обвинуваченого з кваліфікацією його дій є правом особи та *не впливає на щирість розкаяння, осуд поведінки та відчуття жалю щодо вчинених протиправних дій*⁸. Такий підхід, на нашу думку, є правильним, оскільки створює ефективну гарантію захисту від можливих зловживань органів розслідування при так званій кваліфікації «із запасом». Протилежне вирішення цього питання ставило б обви-

---

⁸ Постанова Верховного Суду від 5 серпня 2020 р. у справі № 334/5670/18 (провадження № 51-4378км19). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90906069> (дата звернення: 01.11.2020).

нуваченого у таке становище, яке б змушувало його погодитись із більш суворою кваліфікацією його діяння задля одержання можливості застосування пільгових норм про щире каяття при вирішенні питання про кримінальну відповідальність.

Позиція про те, що щире каяття полягає у визнанні обвинуваченим своєї вини дещо модифікована у низці інших постанов Другої та Третьої судових палат Касаційного кримінального суду. Так, у них вже йдеться про щире каяття як характеристику суб'єктивного ставлення винного до вчиненого кримінального правопорушення, яке полягає у дійсному, відвертому, а не уявному визнанні останнім своєї *провини*, висловленні жалю щодо вчиненого та бажанні виправити ситуацію, що склалася⁹.

Поняття «провина» не використовується у чинному кримінальному законодавству. Аналіз небагатьох наявних теоретичних доробок із проблематики провини дає підстави для висновку, що в основному фахівці використовують це поняття або як синонім вини¹⁰, не вкладаючи у нього ніякого самостійного змісту, або як пропоновану назву для кримінального проступку¹¹. Утім, у тлумачному словнику *провина* визначається як негативна риса, недолік, вада та порок¹². Відмінним від юридичного поняття вини є її розуміння провини у психології. Так, Л. М. Коротяєва вказує на три компоненти у структурі провини: емоційний, когнітивний і мотиваційний. З юридичної точки

---

⁹ Постанова Верховного Суду від 7 листопада 2018 року у справі № 297/562/17 (провадження № 51-329км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77870634> (дата звернення: 01.11.2020); Постанова Верховного Суду України від 22 березня 2018 року у справі № 759/7784/15-к (провадження № 51-2607км18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73029783> (дата звернення: 01.11.2020); Постанова Верховного Суду від 18 вересня 2019 року у справі № 166/1065/18 (провадження № 51-3392км19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84449643> (дата звернення: 01.11.2020).

¹⁰ Смирнов А. А. Провина у кримінальному праві України: проблеми визначення. *Право і Безпека*. 2005. Т. 4, № 2. С. 32–35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2005_4_2_12 (дата звернення: 01.11.2020).

¹¹ Фріс П. Л. Питання запровадження інституту карної провини. *Основні напрямки розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 11–12 жовт. 2012 р. Х., 2012. С. 186–192; Фріс П. Злочин і кримінальна провина: проблеми нормативного закріплення. *Право України*. 2011. № 9. С. 42–49; Козич І. В. Деякі відмінності карної провини від злочину. *Матеріали інтернет-конференції ВГО «Асоціація кримінального права» та ІВПЗ НАПрН України*, 10–15 черв. 2012 р. URL: <http://ivpz.org/golovna-konferents> (дата звернення: 01.11.2020).

¹² Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. С. 1145.

зору важливою є саме когнітивна складова, яка полягає в усвідомленні шкідливих наслідків власного діяння та у формуванні каузальних наслідків¹³. Е. Кубані виокремив чотири елементи когнітивного компонента провини: а) психологічне прийняття відповідальності за негативні наслідки; б) самоосуд; в) усвідомлення порушення моральних принципів; г) роздуми про можливі шляхи уникнення або запобігання негативному результату¹⁴.

З точки зору кримінального права, напевно, така складна структура була б зайвою та емпірично і практично невстановлюваною. Однак сама ідея про те, що для встановлення наявності щирого каяття потрібно визнання особою саме своєї *провини*, і що провина не є тотожною вині, визначеній у ст. 23 КК України, заслуговує на увагу. Врешті-решт, коли ми говоримо про щире каяття нас цікавить не стільки юридична формальна правильність, скільки внутрішні переживання обвинуваченого, усвідомлення ним своєї ролі у вчиненому та каузального зв'язку із суспільно небезпечними наслідками, а також щирий самоосуд, жаль як щодо наслідків, так і стосовно своєї участі у кримінальному правопорушенні. Щире каяття саме тому і дає підстави для застосування заохочувальних норм кримінального закону, що свідчить про значно нижчий ризик повторного вчинення особою кримінального правопорушення. А отже і визнання власної провини має визначатися як визнання особою своєї ролі у вчиненому та його наслідках.

По-друге, у раніше згадуваній постанові Верховного Суду від 30 жовтня 2018 р. вказується, що приховування особою *суттєвих* обставин вчиненого, що *значно* ускладнює його розкриття унеможливорює визнання каяття щирим¹⁵. Уявляється, що під суттєвими обставинами вища судова інстанція має на увазі такі, які виступають як ознаки основного або кваліфікованого складу кримінального правопорушення. Не зовсім зрозуміло, чи належать

---

¹³ Коротяєва Л. М. Теоретичні засади відчуття провини як психологічного феномену. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2011. Вип. 9. С. 120.

¹⁴ Экзистенциальная психология / под ред. Р. Мэй. Москва: ЭКСМО-ПРЕСС, 2001. 624 с.

¹⁵ Постанова Верховного Суду від 30 жовтня 2018 року у справі № 559/1037/16-к (провадження № 51-3612км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77654034> (дата звернення: 01.11.2020).

до суттєвих такі ознаки, які хоча й мають кримінально-правове значення, утім знаходяться поза межами складу кримінального правопорушення. Наприклад, чи є приховуванням суттєвих обставин неповідомлення про наявність обставин, що обтяжують покарання, чи обставин, які дають підстави для застосування звільнення від кримінальної відповідальності. Видається, що ні, оскільки протилежне ставило б перед особою необхідність самовикриття і вступало б у суперечність із здійсненням нею права на захист. Крім того, віднесення обставин, які перебувають поза межами складу кримінального правопорушення, до категорії *суттєвих* створювало б можливість надзвичайно широкого тлумачення переліку таких ознак, що не відповідає ані вимозі передбачуваності, ані визначеності кримінального закону.

Виникає питання і про те, чи відсутнє щире каяття у випадках, коли обвинувачений не повідомляє про такі обставини вчиненого діяння, які виступають кваліфікуючими ознаками і належать до суб'єктивної сторони вчиненого (наприклад про наявність корисливого мотиву вбивства у випадках, коли через фактичну відсутність у потерпілого майна заволодіти нічим не вдалося, і тому мотив залишається прихованим від слідства). Видається, що відповідь має бути ствердною. Жаль про вчинене та визнання своєї провини тільки тоді мають визнаватись щирими, коли вони стосуються всіх ознак, які мають значення для кваліфікації. Приховування ж суб'єктивних мотивів та цілей, які мають значення для кваліфікації, свідчить про відсутність усвідомлення особою їх антисоціального характеру.

По-третє, Верховний суд вказує, що приховування суттєвих обставин вчиненого свідчить про відсутність щирого каяття тоді, коли таке приховування *значно* ускладнює розкриття кримінального правопорушення. Видається, що таке додаткове словосполучення є зайвим, бо вносить зайву оціночну категорію у аналіз наявності щирого каяття на боці обвинуваченого і додає окремий предмет для спору при розгляді кримінального провадження: чи було таке ускладнення у розкритті кримінального правопорушення дійсно значним?

Крім того, через вказане словосполучення може скластися хибне, на нашу думку, враження про те, що приховування суттєвих обставин вчиненого не заперчує можливість щирого каяття у випадках, коли вина особи є настільки очевидною, що факт приховування не вніс (і не міг внести) жодних ускладнень для розкриття справи. Видається, що щире каяття завжди має проявлятися як у щирому жалі щодо вчиненого, так і правдивому і повному повідомленні про фактичні його обставини, які мають значення для кваліфікації.

Крім розглянутих вище форм прояву щирого каяття, у постанові від 10 лютого 2020 р. у справі № 643/13256/17 Верховний Суд додав ще дві: а) негативна оцінка особою вчиненого правопорушення та б) співчуття потерпілому¹⁶. Уявляється, що обидві такі форми повинні не тільки знайти своє відображення у свідомості винного, а й мають свою зовнішню об'єктивізацію, доступну до пізнання правозастосовувачем. Така об'єктивізація може виявлятися у публічному розкаянні правопорушника, публічному чи особистому висловленні своїх співчуттів і почуття жалю потерпілому або ж у щирому повідомленні про це під час розслідування кримінального провадження чи його розгляду у суді.

Заслуговує на увагу й інша правова позиція, викладена у постанові Верховного Суду від 7 листопада 2018 р. у справі № 297/562/17, у якій суд дійшов висновку про самостійний характер щирого каяття та інших форм прояву дійового каяття, які можуть мати значення для врахування такої пом'якшуючої обставини, яка передбачена у п. 1 ч. 1 ст. 66 КК України. Так, вища судова інстанція вказана, що «...за наявності щирого каяття особи не обов'язковим має бути активне сприяння у розкритті злочину. Активне сприяння розкриттю злочину є окремою обставиною, що пом'якшує покарання, згідно з п. 1 ч. 1 ст. 66 КК України. Тобто передбачені п. 1 ч. 1 ст. 66 КК України обставини, що пом'якшують покарання, а саме щире каяття і активне

---

¹⁶ Постанова Верховного Суду від 10 лютого 2020 року у справі № 643/13256/17 (провадження № 51-2221км19). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87640666> (дата звернення: 01.11.2020).

сприяння розкриттю злочину, є альтернативними, незалежними та можуть існувати відокремлено одна від одної»¹⁷.

Висновки. У своїй практиці Верховний Суд сформулював достатньо обширну, але далеко не завжди однозначну практику щодо тлумачення змісту та форм прояву щирого каяття та його встановлення в цілях застосування привілейованих норм кримінального права. Незважаючи на це, деякі висновки можуть бути зроблені.

1. У всіх своїх рішеннях вища судова інстанція вказує на такі форми прояву щирого каяття, як визнання своєї провини (іноді – вини); надання правдивих показань, жаль про вчинене та бажання виправлення ситуації, що склалася. Інші ж вияви щирого каяття (бажання чи то готовність нести відповідальність) є більш контроверсійними, згадуються судом не завжди і фактично не одержують своєї однозначної правової оцінки при перегляді рішень нижчестоящих судів.

2. При аналізі форм прояву щирого каяття, Верховний Суд подекуди використовує оціночні поняття (суттєві обставини, значно ускладнює) та поняття зі спірним значенням (повне визнання вини), що не сприяє усталеному застосуванню кримінального закону.

3. Незгода обвинуваченого із кваліфікацією вчиненого ним діяння не свідчить про невизнання ним своєї провини у вчиненому, а отже не перешкоджає встановленню дійового каяття.

4. Як свідчить практика Верховного Суду, для встановлення наявності щирого каяття не обов'язковою є наявність одночасно всіх можливих форм його прояву. Достатньою, зазвичай, є наявність таких проявів, як: а) визнання правопорушником своєї провини та б) правдиве повідомлення про обставини вчиненого, які впливають на його кваліфікацію. Інші ж можливі прояви щи-

---

¹⁷ Постанова Верховного Суду від 7 листопада 2018 року у справі № 297/562/17 (провадження № 51-329км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77870634> (дата звернення: 01.11.2020).

рого каяття, не будучи обов'язковими формами його прояву, втім впливають на рівень довіри суду до щирості каяття винного.

Список використаних джерел

1. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
2. Григор'єва М. Є. Звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з її дійовим каяттям: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2007. 204 с.
3. Житний О. О. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Національна академія внутрішніх справ. Харків, 2003. 211 с.
4. Козич І. В. Деякі відмінності карної провини від злочину. *Матеріали інтернет-конференції ВГО «Асоціація кримінального права» та ІВПЗ НАПрН України*, 10–15 черв. 2012 р. URL: <http://ivpz.org/golovna-konferents> (дата звернення: 01.11.2020).
5. Коротяєва Л. М. Теоретичні засади відчуття провини як психологічного феномену. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2011. Вип. 9. С. 120–128.
6. Постанова Верховного Суду від 10 лютого 2020 року у справі № 643/13256/17 (провадження № 51-2221км19). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87640666> (дата звернення: 01.11.2020).
7. Постанова Верховного Суду від 30 жовтня 2018 року у справі № 559/1037/16-к (провадження № 51-3612км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77654034> (дата звернення: 01.11.2020).
8. Постанова Верховного Суду від 5 серпня 2020 р. у справі № 334/5670/18 (провадження № 51-4378км19). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90906069> (дата звернення: 01.11.2020).
9. Постанова Верховного Суду від 7 листопада 2018 року у справі № 297/562/17 (провадження № 51-329км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77870634> (дата звернення: 01.11.2020).
10. Постанова Верховного Суду України від 22 березня 2018 року у справі № 759/7784/15-к (провадження № 51-2607км18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73029783> (дата звернення: 01.11.2020).
11. Постанова Верховного Суду від 18 вересня 2019 року у справі № 166/1065/18 (провадження № 51-3392км19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84449643> (дата звернення: 01.11.2020).
12. Смирнов А. А. Провина у кримінальному праві України: проблеми визначення. *Право і Безпека*. 2005. Т. 4, № 2. С. 32–35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2005_4_2_12 (дата звернення: 01.11.2020).

13. Фріс П. Л. Питання запровадження інституту карної провини. *Основні напрямки розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність*: матеріали міжнар. нау.-практ. конф., 11–12 жовт. 2012 р. X., 2012. С. 186–192.

14. Фріс П. Злочин і кримінальна провина: проблеми нормативного закріплення. *Право України*. 2011. № 9. С. 42–49.

15. Экзистенциальная психология / под ред. Р. Мэй. Москва: ЭКСМО-ПРЕСС, 2001. 624 с.

REFERENCES

1. Busel, V.T. (2005). *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainiskoi movy*: 250000. Kyiv; Irpin: Perun [in Ukrainian].

2. Hryhor`ieva, M.Ye. (2007). *Zvilnennia osoby vid kryminalnoi vidpovidalnosti u zviazku z yii diiovym kaiattiam* *Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].

3. Zhytnyi, O.O. (2003). *Zvilnennia vid kryminalnoi vidpovidalnosti u zviazku z diiovym kaiattiam*. *Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].

4. Kozych, I.V. (2012). *Deiaki vidminnosti karnoi provyny vid zlochynu*. *Materialy internet-konferentsii VHO «Asotsiatsiia kryminalnoho prava» ta IVPZ NAPrN Ukrainy, 10-15 cherv. 2012 r.* URL: <http://ivpz.org/golovna-konferents> [in Ukrainian].

5. Korotiaieva, L.M. (2011). *Teoretychni zasady vidchuttia provyny yak psykholohichnoho fenomenu*. *Problemy ekstremalnoi ta kryzovoi psykholohii, issue 9, 120–128* [in Ukrainian].

6. *Postanova Verkhovnoho Sudu vid 10 liutoho 2020 roku u spravi № 643/13256/17 (provadzhennia № 51-2221km19)*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87640666> [in Ukrainian].

7. *Postanova Verkhovnoho Sudu vid 30 zhovtnia 2018 roku u spravi № 559/1037/16-k (provadzhennia № 51-3612km18)*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77654034> [in Ukrainian].

8. *Postanova Verkhovnoho Sudu vid 5 serpnia 2020 r. u spravi № 334/5670/18 (provadzhennia № 51-4378km19)*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90906069> [in Ukrainian].

9. *Postanova Verkhovnoho Sudu vid 7 lystopada 2018 roku u spravi № 297/562/17 (provadzhennia № 51-329km18)*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77870634> [in Ukrainian].

10. *Postanova Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 22 bereznia 2018 roku u spravi № 759/7784/15-k (provadzhennia № 51-2607km18)*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73029783> [in Ukrainian].

11. *Postanova Verkhovnoho Sudu vid 18 veresnia 2019 roku u spravi № 166/1065/18 (provadzhennia № 51-3392km19)*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84449643> [in Ukrainian].

12. Smyrnov, A.A. (2005). Provyna u kryminalnomu pravi Ukrainy: problemy vyznachennia. *Pravo i Bezpeka*. Vol. 2, 32–35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2005_4_2_12 [in Ukrainian].

13. Fris, P.L. (2012). Pytannia zaprovadzhennia instytutu karnoï provyny. *Osnovni napriamky rozvytku kryminalnoho prava ta shliakhy vdoskonalennia zakonodavstva Ukrainy pro kryminalnu vidpovidalnist : materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf., 11–12 zhovt 2012 r., 186–192*. X. [in Ukrainian].

14. Fris, P. (2011). Zlochyn i kryminalna provyna: problemy normatyvnoho zakriplennia. *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine*, 9, 42–49 [in Ukrainian].

15. Ekzystentsyalnaia psykholohyia (2001). R. Mei (Ed). Moskva: EKSMO-PRESS [in Russian].

Мищенко Э. Э. Понимание искреннего раскаяния в решениях Верховного Суда: теоретический анализ

В статье рассмотрены правовые позиции Верховного Суда относительно понимания искреннего раскаяния и факторов, которые свидетельствуют о его наличии. Установлено, что Верховный Суд часто прибегает к неоднозначному толкованию содержания и форм проявления искреннего раскаяния и к использованию оценочных категорий при его анализе. Доказано, что такие формы проявления искреннего раскаяния как признание лицом своей вины, предоставление правдивых показаний, сожаление о содеянном и желание исправления сложившейся ситуации всегда требуются судом для установления факта искреннего раскаяния. Обоснована целесообразность определения истинного раскаяния как признания лицом своей виновности (а не вины) в содеянном.

Ключевые слова: искреннее раскаяние, признание виновности в содеянном, искреннее осуждение, оценочные понятия, освобождение от уголовной ответственности, обстоятельства, смягчающие наказание.

Mishchenko E. E. Understanding of sincere repentance in the decisions of the Supreme Court: theoretical analysis

The article examines the Supreme Court's legal rules regarding the defining features of sincere repentance and the factors that indicate its presence.

It has been established that the Supreme Court often resorts to an ambiguous interpretation of the content and forms of manifestation of sincere repentance and the use of value judgments when it applies the provisions of the Criminal Code regarding sincere repentance. In several decisions, the Supreme Court ruled that active repentance is present when two conditions are met. First, the perpetrator shall fully confess to the committed crime, and second, she shall truthfully testify about all known to her circumstances of the offense. The Supreme Court also noted that if a person conceals the substantial circumstances of a crime, which signifi-

cantly complicates its disclosure, confesses only in part of committed to avoid a just punishment, her repentance cannot be considered sincere, genuine. Such language, full of value judgments used by the Court, does not facilitate the uniformity in applying the criminal law.

Supreme Court's case-law suggests no need to establish all the possible forms of manifestation of sincere repentance in the perpetrator's conduct to apply to mitigate his sentence. It is generally sufficient to prove a perpetrator's confession and establish that he has faithfully testified about all known to him circumstances of the committed crime to law enforcement. Other possible manifestations of sincere repentance affect the credibility of the perpetrator's statement regarding his genuine repentance.

It has been established that active repentance does not require the perpetrator to agree with the qualification of the crime offered by law enforcement. The right to disagree with the qualification of crime by prosecution is an essential part of the constitutional right to self-protection against criminal charges. Narrowing down the scope of this right may not constitute a pre-condition for mitigation of criminal liability.

Key words: *sincere repentance, confession, sincere condemnation, value judgments, exemption from criminal liability, mitigating circumstances.*